

Editorial

Jak ve věku krizí usnadnit člověku cestu k moudrosti? To byla jedna z hlavních otázek, která provázela Jana Amose Komenského v jeho nelehké životní pouti, vedla jej však s nadějí, že změna je možná, podaří-li se ji dobře připravit. Sám sebe pak Komenský nazýval mužem touhy, neboť nepřestával toužit po lepším a trvale usilovat o dosažení toho, po čem toužíme. Také proto promýšlel, jak co nejlépe naučit nejen slupkám slov, ale též podstatě, jádru věcí. Odtud pramení uspořádání jeho slovníku na základě poznání přirozenosti, a nikoli po způsobu geometrů (*more geometrico*), zacíleného k onomu jádru věcí, které odhaluje dle jeho vize metafyzika, uspořádaná ovšem způsobem vhodným již pro malé děti. Komenský tedy nabízí nejprve získání základní jazykové výbavy díky promyšlenému slovníku, pomocí kterého se mělo vyučovat latině, a to účinným způsobem, zaručujícím skutečné osvojení jazyka – totiž schopnost tento jazyk užívat nejen pasivně, ale i aktivně. Byl přesvědčen, že osvojit si takovým způsobem jazyk lze tehdy, je-li cesta osvojování co nejvíce přirozená. Proto svůj pohled obrací doslova k přírodě, jí naslouchá a z ní díky tomu také nalézá zvuky pro jednotlivé hlásky abecedy dané na úvod slovníku; tím je již každému učícímu se také ukazováno, že to, co je předkládáno k učení, je cesta k obeznámení se se skutečností, totiž s opravdu živou skutečností, jež každého z nás obklopuje a jíž jsme též participující účastníci, s přírodou. Jestliže slova (*linguae*) k dorozumění již byla dostatečně osvojena, může být přikročeno k jádru slov dveřmi věcí (*res*).

Janua linguarum reserata a po ní *Janua rerum*, to jsou ony dvě zde míněné knihy, které měly mladíky bezpečně připravit k životu, aby jím nebloudili jako labyrintem, ale aby jako poutníci přemýšlející a uvažující o vlastní cestě došli s pomocí Boží až do svatyně slávy. Jak se člověk má a může na tento životní cíl připravit? Komenský vidí přípravu člověka v nabývání moudrosti, ctnosti a zbožnosti. A opět bude neochvějně trvat na tom, že tohoto trojího má v sobě člověk přirozené základy. Svět v době Komenského je však v krizi, proto není možné otálet, s přípravami je třeba začít co nejdříve, uspořádaně, bez lenosti, s dobrými příklady. Má-li člověk uskutečnit možnost být moudrý, ctnostný, zbožný, je třeba (se) cvičit. Ne cokoliv, ne jakkoliv. Všechno záleží na dobrém pořádku, pořádek musí být přirozený. Příroda je jednou ze tří knih, které Stvořitel člověku věnuje. Svět, který nás obklopuje, v němž přebýváme, je první školou, do které vstupuje naprosto každý, kdo se narodí. Je to škola přírodní, přirozená (**fyzika** od řeckého *fysis*). I starozákonní Job svědčil o tom, jak dotazováním se přírody je dosvědčován původ všeho v Hospodinu (Job 12,7–9). Po poznání smyslovém ve škole přirozené následuje vyšší škola, **metafyzika**, v níž knihy nejsou vně, mimo nás, ale v nás, totiž v naší mysli vtištěný obraz Boží, kde vrozené pojmy, instinkty a schopnosti učí, připomínají, podněcují a rozum, vnitřní světlo neboli oko duší, zde přispívá k posouzení. Třetí školou je **hyperfyzika**, kde již neučí ani žádný tvor přírody, ani člověk, nýbrž Bůh sám skrze knihy inspirované Duchem Božím, skrze Písmo. Zde již neučí smysly ani rozum, ale pokorná víra. Zde sám Bůh promlouvá k srdci. Jako je stvoření světa přičítáno Bohu Otci, osvětlení myslí Bohu Synu a roznícení srdcí Bohu Duchu svatému, tak je třeba v jednotě všech tří pozemských škol rozlišovat a dodržovat jejich vhodné pořadí. V první škole jsme **ontodidaktoi**, ve druhé **autodidaktoi**, ve třetí **theodidaktoi**, to jest vzdělání věcmi, vzdělání sebou, vzdělání Bohem. Všechny tři pozemské školy jsou člověku Bohem otevřeny k přípravě, aby smrtí přešel do života a viděl zcela a v úplnosti.

Je však něco z výše uvedeného více než 350 let po smrti Komenského vůbec ještě aktuální? Mohou Komenského vize, jeho přípravné práce k nápravě věcí lidských být inspirativní i dnes? Jak může Komenský jako filosof či Komenský jako teolog prohloubit pohled na člověka, který uplatňují ve svém rozvoji dnešní humanitní a sociální vědy? Takové otázky si chtělo klást a kladlo při své přípravě předkládané číslo časopisu *Caritas et veritas* s tématem *Jan A. Komenský – možné inspirace po více než 350 letech*.

Peter Kondrla v prvním tematickém článku nazvaném *Sloboda ako prostriedok i cieľ v Komenského filozofii výchovy* odhaluje klíčovou hodnotu výchovy a zároveň vysvětluje, jak odmítání či rezignace na svobodu souvisí se snahou zbavit se odpovědnosti. Výchova se týká lidské bytosti, proto se týká vždy zároveň i proměny společnosti. Chce-li být společnost odpovědnou, měla by zároveň ve výchově akcentovat svobodu jako cíl i prostředek. Jan Hábl v textu *Harmonia, Scientia, Economia – tři motivy západní filosofie výchovy* ukazuje vzájemnou propojenost a proměnu jednotlivých dějinných epoch západní kultury ve vztahu k obrazu výchovy, přičemž dosvědčuje jedinečné celostní pojetí *educatio* u Komenského. Výzvou ke skutečnému promýšlení podstaty Komenského úsilí je článek *Radost v pojetí J. A. Komenského* autorky Miriam Prokešové, která zkoumáním fenoménu radosti v Komenského díle představuje čtenářům méně obvyklý pohled na poutníka labyrinty světa. Helena Zbudilová článkem *Komenského Educatio v perspektivě pedagogiky volného času* ukazuje aktuálnost moravského rodáka a konkrétní možné inspirace nejen pro jeden z rozvíjejících se oborů pedagogiky, v němž je výzva k životu v prostředí *scholae*, totiž v prostředí volného, svobodného prostoru i času umožňujícího naslouchání bytostné výzvě, obzvláště akcentována. Ctirad Václav Pospíšil předkládá článkem *Jan Amos Komenský v časopisech prvorepublikových československých svobodných zednářů (1925–1938)* výsledek svého průzkumu prvorepublikových textů vydávaných dvěma periodiky: *Svobodný zednář* a *Die drei Ringe*. Dva roky před Komenského smrtí vyšlo jeho dílo *Unum necessarium*, podle titulu knihy sepsané v sedmdesátém sedmém roce autorova života. Odkazem na Ježíšova slova tradovaná v příběhu o návštěvě v domě Marie a Marty, jež Komenský vložil do názvu jednoho ze svých nejmalebnějších latinských spisů, rozvrhuje Tomáš Cyril Havel v článku „*Jedno nezbytné*“ v českém vzdělávání možnosti (nejen) náboženské výchovy v současnosti.

Kromě právě uvedených tematických textů vydáváme v tomto čísle také v rámci Studie Varia článek od Jana Kaňáka a Jana Váněho *Špatně oblečený císař? Výzkum spirituality v sociálních vědách, analýza metodologických přístupů*. Následující text *Výzkum spirituality a syndromu vyhoření v Hospicu sv. Jana Nepomuka Neumanna* zpracovala Helena Machulová, Pavel Kilbergr a Alena Poláčková a předkládají v něm čtenářům časopisu výsledky svého šetření.

Mezi nerecenzované texty a recenze spadá studie Luboše Kropáčka *Islám českýma očima II*, která je pokračováním analýzy započaté v předcházejícím čísle časopisu. Autorem první recenze uvedené v tomto čísle je Roman Míčka, který poukazuje na knihu *Modely a teorie demokracie* z pera Mariána Sekeráka. Milan Nakonečný recenzoval pro předkládané číslo časopisu dvě knihy, z nichž první s titulem *Zlo* a podtitulem *Věda o temných stránkách lidství* napsala Julia Shawová a přeložila Petra Miketová. Druhá Nakonečného recenze je věnována publikaci *Integrovaná antropologie* autorského kolektivu pod vedením Martiny Ciché. Toto číslo časopisu *Caritas et veritas* uzavírá zpráva z *pátého ročníku islamologické konference v Českých Budějovicích*, podaná organizátorem této konference Martinem Klapetkem.

Všem čtenářům přejeme inspirativní čtení a společně s mužem touhy, Janem Amosem Komenským, si dovoluujeme vyslovit výzvu či odkaz všem zamýšlejícím se nad nápravou věcí lidských: *Omnia sponte fluant absit violentia rebus*.